

УДК 39(092) – 047.37

**ЕТНОГРАФІЧНО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ВАСИЛЯ ВЕРХОВИНЦЯ:
ЕТАПИ, ТЕНДЕНЦІЇ, СУТНІСТЬ**

© Н. Ю. Дем'янюк

У статті розкрито зміст етнографічно-дослідницької діяльності видатного українського педагога, музикознавця, етнографа, хореографа, диригента і композитора В. Верховинця (1880–1938), у відповідності до періодів його життя і творчості визначено її основні етапи (пропедевтичний, узагальнюючий, упроваджувальний, новаторський) і тенденції, висвітлено її результати та обґрунтовано їх значення для розвитку вітчизняної науки і мистецтва

Ключові слова: етнографічні дослідження, мистецтво, пісня, танець, гра, балет

The content of ethnographic research activity of the famous Ukrainian teacher, musicologist, ethnographer, choreographer, conductor and composer V. Verchovinets (1880–1938) is considered in the article. Its four stages were defined, according to the periods of his life: 1) propaedeutical – the period of teaching at the national schools of Galicia and the beginning of artistic activity (1899–1904); 2) generalizing – the period of theater music-educational and ethnographic research activity (1904–1919); 3) introducing – the period of pedagogical activity at the higher educational institutions (1919–1930); 4) innovatory – the period of pedagogical and cultural-educative work with art groups (1930–1938). The contradictions that motivated the ethnographic research activity of V. Verchovinets were revealed, its main tendencies and regularities were formulated. The result of writing down, processing, systematization and generalization of ethnographic material were the famous scientific methodological works “Ukrainian wedding”, “The theory of Ukrainian dance”, “Vesnianochka”, remarkable practical contribution of the teacher in the different branches of the native science and art

Keywords: ethnographic studies, art, song, dance, play, ballet

1. Вступ

Пріоритетними концептуальними положеннями реформування системи освіти в Україні визначаються її національна спрямованість, невіддільність від національного ґрунту, органічне поєднання з історією та традиціями українського народу. Цим зумовлюється необхідність пізнання, всебічного осмислення і раціонального застосування в сучасному навчально-виховному процесі цінного прогресивного досвіду минулого, найкращих здобутків вітчизняної педагогіки, забороненої чи навмисно забутої спадщини її провідних творців. Серед них – Василь Миколайович Верховинець (1880–1938) – репресований, розстріляний і помертворо реабілітований видатний український педагог, музикознавець, етнограф, хореограф, диригент і композитор. Його головною педагогічною метою було формування національної культури молоді.

Довголітня етнографічно-дослідницька діяльність В. М. Верховинця – запис, обробка, систематизація й узагальнення різножанрового українського фольклору стала міцним фундаментом його багатогранної творчості, визначних здобутків у різних галузях вітчизняної науки і мистецтва, уможливила розробку, теоретичне обґрунтування та практичне впровадження системи інноваційних засобів виховання молодого покоління. Проте впродовж тривалого часу її зміст і характер змінювались та зумовлювались особливостями життя і профілем професійної діяльності В. М. Верховинця. Важливим, на наш погляд, є визначення основних етапів, тенденцій і специфіки

його етнографічно-дослідницької роботи, суперечностей, які її мотивували.

2. Літературний огляд

Окремі аспекти діяльності та спадщини В. М. Верховинця досліджуються вже тривалий час. Так у наукових розвідках і періодичних публікаціях вітчизняних істориків, мистецтвознавців, педагогів, митців розглядаються основні напрями та особливості його музичної та педагогічної діяльності [1–6], етнографічно-дослідницької роботи [7–9], хореографічної творчості [10–12]. Значної уваги заслуговують численні публікації Я. В. Верховинця, у яких представлено найбільш повний біографічний матеріал, охарактеризовано театральну, диригентсько-хорову, хореографічну, етнографічну, педагогічну та композиторську діяльність митця і педагога [13–15]. Більш ґрунтовне вивчення етнографічно-дослідницької діяльності В. М. Верховинця здійснювалося на основі його науково-методичних праць, архівних матеріалів і документів тощо [16–18].

3. Мета та задачі дослідження

Метою статті є наукове дослідження етнографічно-дослідницької діяльності В. М. Верховинця. Основними завданнями є:

- визначити й охарактеризувати етапи етнографічно-дослідницької діяльності педагога;
- виявити її основні суперечності та тенденції;
- розкрити сутність і зміст етнографічних досліджень В. М. Верховинця;

– дослідити особливості їх впровадження в творчості педагога і митця.

4. Характеристика основних етапів і змісту етнографічно-дослідницької діяльності В. М. Верховинця

У відповідності до основних періодів життя і творчості в етнографічно-дослідницькій діяльності В. М. Верховинця можна визначити декілька етапів. Потужною її мотивацією виявилась суперечність між потребами української шкільної освіти кінця XIX – початку XX століття в національному змісті та його тотальною відсутністю. Перший етап етнографічно-дослідницької діяльності В. М. Верховинця – пропедевтичний – припадає на період учителювання в народних школах Галичини і початок мистецької діяльності (1899–1904 рр.). Він відзначається усвідомленням педагогом неперевершеного виховного значення української народної творчості, необхідності її збереження шляхом запису, обробки та передачі молодому поколінню.

Спостерігаючи народні гуляння в селах Старий Мізунь, Вигода, Бережниця, Угриново Долинського і Калуського повітів Галичини, В. М. Верховинець намагався занотовувати окремі пісні, танці, хороводи, здійснював перші спроби словесного описування танцювальних елементів. Його увага, головним чином, зосередилася на студіюванні ліричних фольклорних жанрів – пісенних, музично-хореографічних, пісенно-хореографічних.

Специфіка професійної діяльності переважно визначала характер і сутність етнографічних досліджень педагога. Цей період відзначався безпосередньою організацією навчально-виховного процесу в школі, постійним спілкуванням із дитячою аудиторією, керівництвом учнівськими хорами, постановкою аматорських шкільних театральних вистав тощо. Тому зібраний та оброблений пісенний матеріал відрізнявся доступністю змісту і художньо-виразних засобів: мелодійністю, чіткою метроритмічною структурою, зручною теситурою, невеликим діапазоном. Прикладом є пісні: трудова "Горобейко і сестричка", заклінальна "Иди, иди, дощику", жартівлива "Гей ви, хлопчики", героїчна "Ой ходить Іванко" [16]. Їх В. М. Верховинець використовував у хоровій роботі, поступово розвиваючи в дітей інтонаційні, ритмічні, вокально-хорові навички, включав до шкільних аматорських вистав. Він вважав, що впровадження різноманітних фольклорних зразків у навчально-виховний процес забезпечує залучення підростаючого покоління до основ української національної культури, виховання в душі патріотизму, ідеалів краси і добра, опанування самотніх народних обрядів і традицій.

Для майбутньої мистецької та педагогічної діяльності В. М. Верховинця важливе значення мали дослідження музично-хореографічних жанрів. Виявляючи виховний і розвивальний потенціал хореографічного мистецтва, він здійснює перші спроби словесного описування народних танцювальних рухів ("доріжка", "присядки", "навприсядки", "вихиляси", "от загриба", "плазунець", "бач, як заплів", "от завер-

нув"), записує українські танці "Коломийка", "Гуцулка", "Аркан". Вони, писав учений, "стали улюбленими танцями на всіх вечірках і всенародних забавах. Слава про їх красу далеко лунає поза межами Галичини" [17].

З метою гармонійного розвитку вихованців В. М. Верховинець досліджував пісенно-хореографічні жанри: танцювальні пісні, хороводно-ігрові пісні, хороводи. Як найбільш складні за своєю природою жанри, у яких засобами образно-художньої типізації ставлення до дійсності виступають слово, музика, танець, міміка, вони володіють значно ширшими виховними можливостями. Серед перших етнографічних записів – хороводно-ігрова пісня "Ходить гарбуз" [16]. Хореографічний і пісенно-хореографічний фольклор використовувався педагогом у період учителювання в народних школах Галичини в гуртковій роботі, під час проведення позакласних виховних заходів, при постановці шкільних вистав тощо.

Отже, першому етапу етнографічно-дослідницької діяльності В. М. Верховинця властиві тенденції до студіювання фольклорного матеріалу, наукових висновків і узагальнень. Проте, вона ще не мала ознак цілеспрямованої наукової праці.

Найбільш змістовним і плідним виявився другий етап етнографічних досліджень – узагальнюючий, який збігається з періодом театральної музично-виховної та етнографічно-дослідницької діяльності педагога (1904–1919 рр.). Суперечність між емпірично-стихійними етнографічними пошуками та потребою в їх теоретичному узагальненні зумовила підвищення наукового рівня досліджень, необхідність теоретичного осмислення накопиченого фольклорно-етнографічного матеріалу та ґрунтовних наукових розробок.

У рамках гастрольних турне містами і селами України з театральними труппами львівського товариства "Руська бесіда", М. К. Садовського, "Товариства українських артистів" В. М. Верховинець здійснював велику і різнопланову етнографічно-дослідницьку роботу: докладно вивчав побут, традиції, звичаї, обряди українського народу, записував пісні, танці, ігри в Галичині, Буковині, на Київщині, Полтавщині, Херсонщині, Поділлі тощо.

Враховуючи неперевершену виховну силу слова, учений у своїх етнографічних пошуках звертався до епічних прозаїчних жанрів – казок. Їх він розглядав як найперший значний крок до формування національної культури підростаючого покоління, розвитку світоглядних уявлень і переконань, розуміння позитивного і негативного в навколишньому середовищі. Короткі казки в поетичній формі мають дидактичну спрямованість, розважають, розвивають і виховують. Прикладом є записані на Київщині зразки "Сидить Василь", "Котик Мурчик", "Два півники" [16].

Характер досліджень В. М. Верховинця в цей час здебільшого визначався специфікою його хормейстерської, балетмейстерської, диригентської роботи з театральними колективами. Успішне закінчення теоретичного класу Музично-драматичної школи М. Лисенка зумовило високий музично-професійний рівень фольклорних записів, обробок і аранжувань педагога. Чимало уваги він приділяв студіюванню української

пісенної лірики, виявленню її художніх особливостей. Вдалими прикладами є трудова пісня "Ой ми поле оремо", веснянка "Розлилися води", що записані в селі Кривому на Київщині, шедрівка "Ялина", яка записана в селі Шпичинці Сквирського повіту на Київщині, елегійні пісні "Ой гілля-гілочка", "Шумить, гуде сосононька", що записані в селі Шереметка на Вінничині [16]. Серед пісенно-хореографічних зразків були записані в селі Шпичинці Сквирського повіту на Київщині хороводно-ігрова пісня "Мак", весняні хороводи "Кривий танок" і "Шум" [16].

Пісенний і пісенно-хореографічний фольклор митець застосовував як хормейстер, балетмейстер, музичний керівник театрів М. К. Садовського, "Товариства українських артистів" у виставах "Енеїда", "Маруся Богуславка", "Бондарівна" тощо, а пізніше в педагогічній роботі в середніх і вищих навчальних закладах, включав до репертуару очолюваних ним художніх колективів.

Другий етап етнографічно-дослідницької діяльності відзначається ґрунтовними дослідженнями В. М. Верховинця в царині народної хореографії. Він писав: "Збирати танцювальний матеріал – це наш спільний обов'язок, бо тільки спільними зусиллями зможемо показати, яка красива, різноманітна, багата змістом ця галузь народної етнографії" [17]. Усвідомлюючи велике виховне значення та необхідність збереження самобутнього народного танцювального мистецтва в первісному, недоторканому вигляді, педагогічну доцільність його впровадження в процес формування національної культури молоді, учений зібрав, обробив, систематизував і узагальнив надзвичайно цінний етнографічний матеріал. Він дав назву основним елементам українського народного танцю (рух зальотний, присування, колісання, плетінка, перескок, схрещування, тинок, бігунець, вихиляник, вибиванець, човганець, випад, плескач), започаткував інноваційний метод занотовування хореографічного фольклору, який полягав у словесному описуванні танцювальних рухів та зображенні їх рисунками і схемами. У такий спосіб він записав народні танці "Роман", "Гопак" у селі Криве на Київщині, "Василиха", "Шевчик", "Рибка" в селі Шпичинці на Київщині, "Два херсонські танці" на Херсонщині [17].

Оброблений, систематизований, теоретично обґрунтований і методично скомпонований хореографічний матеріал В. М. Верховинця поклав в основу наукової праці "Теорія українського народного танцю" (1919 р.), у передмові до третього видання якої народний артист СРСР В. І. Вронський писав: "Це перша на Україні книга, яка по-науковому підходить до вивчення народного танцювального мистецтва. Поява її в світ дала нам дорогоцінний матеріал, так ретельно і любовно зібраний серед народу і зосереджений в одному творі" [17].

Найкращі взірці хореографічного фольклору педагог використовував у роботі з театральними колективами. Так, наприклад, у театрі М. К. Садовського він поставив танці "Роман" і "Гопак" у п'єсі "Пісні в лицах", "Два херсонські танці" – в п'єсах "Зальоти соцького Мусія", "Катерина", "Паливода", гуцульський танець "Аркан" – в опері С. Монюшка "Галька".

Хореографічні постановки він також здійснював у оперних спектаклях "Майська ніч", "Запорожець за Дунаєм", "Наталка Полтавка" тощо [17].

У процесі національного виховання і гармонійного розвитку особистості ключову роль учений надавав українському драматичному фольклору – обрядовому й ігровому, який дбайливо збирав і досліджував. Він із занепокоєнням констатував, що численні фольклорні зразки "непомітно вшухають, ніким не схоплені, не записані" [18]. У селі Шпичинці Сквирського повіту на Київщині В. М. Верховинець здійснив повний запис багатоденного весільного обряду з музичним додатком (понад сто сорок мелодій). У цій праці, що була опублікована в 1912 році в "Етнографічному збірнику товариства імені Т. Г. Шевченка" під назвою "Українське весілля", він ґрунтовно проаналізував українські весільні пісні, дослідив їхній генезис від часів родового суспільства до сучасної епохи, зробив важливі музикознавчі узагальнення та висновки. Нотний запис різножанрових весільних пісень, танцювальних пісень, хороводів суттєво відрізняв її від досліджень інших етнографів. Епізоди весільного обряду митець використовував при постановці вистав у театрах М. К. Садовського і "Товариства українських артистів" ("Дві сім'ї", "Прислужники", "Зальоти соцького Мусія") [17], використовував у роботі з мистецькими колективами.

Серед драматичних жанрів, які досліджував педагог, важливе місце належить ігровому фольклору. Ним записано чимало драматичних ігор – невеличких жартівливих сенок, у яких відтворюються звички тварин, трудові процеси, явища природи, побутові ситуації, органічно поєднуються слово, спів, музика і танець. В. М. Верховинець продемонстрував невичерпні можливості цього жанру для формування національної культури, всебічного розвитку підростаючого покоління. Він не лише збирав, обробляв, систематизував, а й пристосовував ігри до впровадження в практику виховання. До етнографічних записів народних ігор цього часу належать ігри "Заїнько", "Качка йде", "Старий горобейко" [16].

Період театральної музично-виховної та етнографічно-дослідницької діяльності педагога характеризується застосуванням українського різножанрового фольклору в творчій диригентській, хоровій і хореографічній роботі з театральними колективами. Зібраний, опрацьований, систематизований і узагальнений у цей час фольклорно-етнографічний матеріал став основою його наукових праць "Українське весілля" і "Теорія українського народного танцю". Другий етап етнографічно-дослідницької діяльності відзначається тенденцією до впровадження її результатів у навчально-виховний процес.

Ґрунтовна науково-етнографічна робота здійснювалась у період педагогічної діяльності В. М. Верховинця у вищих навчальних закладах (1919–1930 рр.). Суперечність між розмаїттям етнографічних досліджень та їх відірваністю від практики виховання зумовила подальші етнографічні пошуки педагога та цілеспрямоване використання їх результатів у процесі підготовки майбутнього вчителя. Третій етап етнографічно-дослідницької діяльності – впроваджувальний.

Улітку 1922 року педагог узяв участь у Першій комплексній експедиції науковців Полтавського краєзнавчого музею на чолі з М. Рудинським до села Яреськи на Полтавщині, під час якої поряд із археологічним і геологічним був зібраний унікальний автентичний пісенний та ігровий матеріал. До нього належать записані вченим елегійна пісня "Ой летіла зозуленька", коліскові "Люлі, люлі", "Ой ну, люлі, котино", "Ой люлю, люлю" [16].

Студіюючи український фольклор, В. М. Верховинець дійшов висновку, що найвищого виховного ефекту можна досягти шляхом комплексного використання елементів народного музичного, хореографічного і драматичного мистецтва в рухливій музичній грі. Тому свої знання, досвід і талант він мобілізує для створення українського музично-ігрового репертуару для дітей, обробляє та систематизує зібраний у попередні часи фольклорно-етнографічний матеріал (народні мелодії, пісні, поезії, утішки, пестушки, казки), доповнює його відсутніми компонентами (музичним, драматичним, літературним), новими записами, власними авторськими творами та на цій основі укладає репертуарно-методичний посібник "Весняночка" (1924 р.).

Науково-дослідницька робота в галузі епічного, ліричного, драматичного фольклору мала вирішальний вплив на характер педагогічної діяльності В. М. Верховинця, визначення змісту, форм і методів формування національної культури молоді. Етнографічний матеріал він використовував як навчальний, ілюстративний, виконавський у процесі підготовки майбутнього вчителя в Київському педагогічному інституті (1919–1920 рр.), Полтавському інституті народної освіти (1920–1933 рр.), Харківському музично-драматичному інституті (1927–1928 рр.) у межах курсів "Мистецтвознавство" (співи і музика), "Дитячі ігри", у роботі зі студентськими хорами. Велику частку їх репертуару становили обробки українських народних пісень, що були створені самим педагогом та іншими українськими композиторами, наприклад: "Ой дівчина по гриби ходила", "На вгороді калина", "Ой вишенько-черешенько", "Очерет лугом гуде" тощо. На фольклорному пісенному матеріалі будувалася і репертуар інших хорових колективів, з якими в цей час працював В. М. Верховинець: Полтавської окружної хорової капели (1921–1930 рр.), хорової студії при Музичному товаристві імені М. Д. Леонтовича в Києві (1923–1924 рр.), Харківської показової хорової капели "Чумак" (1927–1928 рр.) тощо. Численні концерти цих колективів сприяли популяризації української народної творчості.

Отже, широке впровадження педагогом етнографічного матеріалу в навчально-виховний процес сприяло формуванню національної культури студентської молоді: засвоєнню історичних, духовних, художніх традицій українського народу, розвитку національної самосвідомості, гідності, патріотичних почуттів. Характерною для цього етапу була тенденція до новаторства та пропаганди українського народного мистецтва.

Четвертий етап етнографічно-дослідницької діяльності В. М. Верховинця – новаторський – припадає на період педагогічної та культурно-просвітницької

роботи з мистецькими колективами (1930–1938 рр.) та відзначається високим рівнем наукових узагальнень, обґрунтуванням національної сутності, художніх особливостей і виховного значення різножанрової народної творчості. Суперечність між необхідністю пропаганди і популяризації українського народного мистецтва та його відсутністю на великій сцені зумовила новаторство педагога в цій галузі вітчизняної культури.

Досліджуючи фольклор, учений дійшов висновку, що невід'ємним художньо-виразним засобом багатьох пісенних зразків є інсценізація – наявність елементів драматичної дії та хореографії, що вона взагалі властива природі українських ліричних фольклорних жанрів. Завдяки їй глибше розкриваються художній образ і зміст твору, найповніше передаються почуття і настрої героїв. Використовуючи інсценізацію в сценічному виконанні пісень, В. М. Верховинець здійснював не лише музичне, а й наочне їх відтворення. Він став засновником нового мистецького жанру – театралізованої пісні, який уперше показав на українській сцені у виступах організованого ним жіночого хорового театралізованого ансамблю "Жін-хоранс" (1930 р.).

Мрія митця про створення українського національного балету на основі народної хореографії в цей час реалізувалася у постановці Харківським оперним театром балетного спектаклю "Пан Каньовський" (муз. М. Вериківського) (1931 р.), режисером якого з боку стилізації народного танцю став В. М. Верховинець. Поєднання у виставі стильових особливостей класичної та народної хореографії є одним із його визначних новаторських здобутків. Близька постановка спектаклю "Пан Каньовський" позначила народження українського національного балету, за прикладом якого в майбутньому створювались інші балетні вистави.

Отже, четвертий етап характеризується впровадженням інноваційних ідей В. М. Верховинця щодо створення на основі автентичного фольклору національних мистецьких жанрів. Йому властива тенденція до формування національної культури молоді засобами українського професіонального мистецтва: музичного, хореографічного, театального.

5. Результати дослідження

Проведене дослідження дає підстави вважати, що суперечність між потребами в національному змісті освіти та його відсутністю була ключовим мотивом етнографічно-дослідницької роботи педагога. У ній можна визначити основні чотири етапи:

- 1) пропедевтичний;
- 2) узагальнюючий;
- 3) упроваджувальний;
- 4) новаторський.

Результатом запису, обробки, систематизації й узагальнення етнографічного матеріалу стали його видатні науково-методичні праці – "Українське весілля", "Теорія українського народного танцю", "Весняночка", видатні практичні здобутки в різних галузях науки і мистецтва. Усвідомлюючи могутній педагогічний потенціал українського фольклору, В. М. Верховинець використовував його в навчально-виховному процесі середніх і вищих навчальних закладів, у ро-

боті з мистецькими театральними, хоровими і хореографічними колективами.

6. Висновки

Етнографічно-дослідницька діяльність є основою всієї багатогранної творчості В. М. Верховинця. Їй властива загальна тенденція до формування національної культури молоді засобами української народної творчості. Її аналіз дозволяє виявити таку закономірність: чим ґрунтовніші етнографічні дослідження, тим вищою є наукова значущість ідей, узагальнень і висновків ученого.

Література

1. Боровик, М. Видатний радянський музикант: до 80-річчя з дня народження В. М. Верховинця [Текст] / М. Боровик // Радянська культура. – 1960. – № 3. – С. 16–17.
2. Золочевський, В. Українська народна музика у творчості В. М. Верховинця [Текст] / В. Золочевський // Народна творчість та етнографія. – 1960. – № 3. – С. 9–10.
3. Морозов, І. Крила таланту [Текст] / І. Морозов // Правда України. – 1980. – С. 4.
4. Трипільський, А. Я співав під його диригуванням [Текст] / А. Трипільський // Мистецтво. – 1964. – № 6. – С. 21–22.
5. Фісун, М. А. Коли і ким був створений жіночий театралізований хоровий ансамбль? [Текст] / М. А. Фісун // Наш рідний край. – 1990. – Вип. 4. – С. 5–8.
6. Лещенко, М. П. Унікальність досліджень В. М. Верховинця у контексті світового педагогічного досвіду [Текст] / М. П. Лещенко // Початкова школа. – 1994. – № 4. – С. 47–52.
7. Дзюба, Г. Фольклористична діяльність В. М. Верховинця [Текст] / Г. Дзюба // Народна творчість та етнографія. – 1985. – № 1. – С. 44–45.
8. Оніпко, М. З усіх епох [Текст] / М. Оніпко // Культура і життя. – 1981. – С. 3.
9. Ходак, І. З історії формування іконописної збірки Національного художнього музею України ("Образи В. Верховинця") [Текст] / І. Ходак // Перші читання пам'яті М. Ф. Біляшівського. – К.: Артанія Нова, 2006. – С. 32–37.
10. Гуменюк, А. Хореографічна діяльність В. М. Верховинця [Текст] / А. Гуменюк // Народна творчість та етнографія. – 1980. – № 1. – С. 31–32.
11. Загайкевич, М. Творець-ентузіаст [Текст] / М. Загайкевич // Культура і життя. – 1980. – С. 3.
12. Сивкович, М. Періший міжнародний [Текст] / М. Сивкович, Я. Верховинець // Культура і життя. – 1976. – С. 6.
13. Верховинець, Я. В. В. М. Верховинець. Нарис про життя і творчість [Текст] / Я. В. Верховинець. – К.: Музична Україна, 1990. – 145 с.
14. Верховинець, Я. В. Василь Верховинець: шлях на Голгофу [Текст] / Я. В. Верховинець // Пам'ять століть. – 2001. – № 1 (27). – С. 108–122.

15. Верховинець, Я. В. Василь Верховинець – етнограф [Текст] / Я. В. Верховинець // Народна творчість та етнографія. – 2008. – № 5. – С. 82–91.

16. Верховинець, В. М. Весняночка [Текст] / В. М. Верховинець. – 5-е вид. – К.: Муз. Україна, 1989. – 342 с.

17. Верховинець, В. М. Теорія українського народного танцю [Текст] / В. М. Верховинець. – 5-е вид. – К.: Муз. Україна, 1990. – 152 с.

18. Верховинець, В. М. Українське весілля. Кн. 1. [Текст] / В. М. Верховинець // Етнографічний збірник товариства імені Т. Г. Шевченка. – К., 1912. – С. 71–168.

References

1. Borovyk, M. (1960). Vydatnyj radjans'kyj muzykant: do 80-richchja z dnja narodzhennja V. M. Verhovynca. Radjans'ka kul'tura, 3, 16–17.
2. Zolochyvs'kyj, V. (1960). Ukrai'ns'ka narodna muzyka u tvorchosti V. M. Verhovynca. Narodna tvorchist' ta etnografija, 3, 9–10.
3. Morozov, I. (1980). Kryla talantu. Pravda Ukrai'ny, 4.
4. Trypil's'kyj, A. (1964). Ja spivav pid jogo dyryguvannjam. Mystectvo, 6, 21–22.
5. Fisun, M. A. (1990). Koly i kym був створений zhynchij teatralizovanyj horovyj ansambl'? Nash ridnyj kraj, 4, 5–8.
6. Leshhenko, M. P. (1994). Unikal'nist' doslidzhen' V. M. Verhovynca u konteksti svitovogo pedagogichnogo dosvidu. Pochatkova shkola, 4, 47–52.
7. Dzjuba, G. (1985). Fol'klorystychna dij'al'nist' V. M. Verhovynca. Narodna tvorchist' ta etnografija, 1, 44–45.
8. Onipko, M. (1981). Z usih epoh. Kul'tura i zhyt'tja, 3.
9. Hodak, I. (2006). Z istorii' formuvannja ikonopysnoi' zbirky Nacional'nogo hudozhn'ogo muzeju Ukrai'ny ("Obrazy V. Verhovynca"). Pershi chytannja pam'jati M. F. Biljashivs'kogo. Kyiv: Artanija Nova, 32–37.
10. Gumenjuk, A. (1980). Horeografichna dij'al'nist' V. M. Verhovynca. Narodna tvorchist' ta etnografija, 1, 31–32.
11. Zagajkevych, M. (1980). Tvorec'-entuziast. Kul'tura i zhyt'tja, 3.
12. Syvkovyh, M., Verhovynec', Ja. (1976). Pershyj mizhnarodnyj. Kul'tura i zhyt'tja, 6.
13. Verhovynec', Ja. V. (1990). V. M. Verhovynec'. Narys pro zhyt'tja i tvorchist'. Kyiv: Muzychna Ukrai'na, 145.
14. Verhovynec', Ja. V. (2001). Vasyl' Verhovynec': shljah na Golgofu. Pam'jat' stolit', 1 (27), 108–122.
15. Verhovynec', Ja. V. (2008). Vasyl' Verhovynec' – etnograf. Narodna tvorchist' ta etnografija, 5, 82–91.
16. Verhovynec', V. M. (1989). Vesnjanočka. Kyiv: Muz. Ukrai'na, 342.
17. Verhovynec', V. M. (1990). Teorija ukrai'ns'kogo narodnogo tancju. Kyiv: Muz. Ukrai'na, 152.
18. Verhovynec', V. M. (1912). Ukrai'ns'ke vesillja. Kn. 1. Etnografichnyj zbrnyk tovarystva imeni T. G. Shevchenka. Kyiv, 71–168.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук, професор Сулаєва Н. В.
Дата надходження рукопису 15.09.2016*

Дем'янюк Наталія Юрївна, кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра музики, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, вул. Остроградського, 2, м. Полтава, Україна, 36000
E-mail: natadem2205@ukr.net